HebrewBooks.org ©Moznaim Publishers. No commercial use allowed.

והיא נתעברה מעומד דבר אחר שלתיאל שנשאל על אלתו [1]אל זרובבל שנזרע בבבל ומה שמו נחמיה בן חכליה שמו יהודה וחזקיה בני רבי חייא הוו יתבי בסעודתא קמי רבי ולא הוו קא אמרי ולא מידי אמר להו אגברו חמרא אדרדקי כי היכי דלימרו מילתא כיון דאיבסום פתחו ואמרו אין בן דוד בא עד שיכלו שני בתי אבות מישראל ואלו הן ראש גולה שבבבל ונשיא שבארץ ישראל שנאמר [2]והיה למקדש ולאבן נגף ולצור מכשול לשני בתי ישראל אמר להם בניי [א]קוצים אתם מטילין לי בעיניי א"ל רבי חייא רבי אל ירע בעיניך [ב]יין ניתן בשבעים אותיות וסוד ניתן בשבעים אותיות נכנס יין יצא סוד [ג]א"ר חסדא אמר מר עוקבא ואמרי לה א"ר חסדא דרש מרי בר מר מאי דכתיב [3]וישקד ה' על הרעה ויביאה עלינו כי צדיק ה' אלהינו משום דצדיק ה' וישקד ה' על הרעה ויביאה עלינו [ד]אין צדקה עשה הקב"ה עם ישראל שהקדים גלות צדקיהו ועוד גלות יכניה קיימת דכתיב ביה בגלות יכניה [4]החרש והמסגר אלף חרש [ה]כיון שפותחין הכל נעשו כחרשין מסגר כיון שסוגרין בהלכה שוב אין פותחין וכמה היו אלף עולא אמר שהקדים שתי שנים [5]לונושנתם א"ר אחא בר יעקב שמע מינה מהרה דמרי עלמא תמני מאה וחמשין ותרתין הוו: לפיכך כו': תנו רבנן [ו]אדם יחידי נברא ומפני מה שלא יהו המינים אומרין הרבה רשויות בשמים דבר אחר מפני הצדיקים ומפני הרשעים שלא יהו הצדיקים אומרים אנו בני צדיק ורשעים אומרים אנו בני רשע דבר אחר מפני המשפחות שלא יהו משפחות מתגרות זו בזו ומה עכשיו שנברא יחיד מתגרות נבראו שנים על אחת כמה וכמה דבר אחר מפני הגזלנין ומפני החמסנין ומה עכשיו שנברא יחידי גוזלין וחומסין נבראו שנים על אחת כמה וכמה: ולהגיד גדולתו כו': תנו רבנן [ז]להגיד גדולתו של מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא שאדם טובע כמה מטבעות בחותם אחד וכולן דומין זה לזה אבל הקדוש ברוך הוא טובע כל אדם בחותמו של אדם הראשון ואין אחד מהן דומה לחבירו שנא' [6]תתהפך כחומר חותם ויתיצבו כמו לבוש ומפני מה אין פרצופיהן דומין זה לזה שלא יראה אדם דירה נאה ואשה נאה ויאמר שלי היא שנאמר [7]וימנע מרשעים אורם וזרוע רמה תשבר תניא היה רבי מאיר אומר בשלשה דברים אדם משתנה מחבירו בקול במראה ובדעת בקול ובמראה משום ערוה ובדעת מפני הגזלנין והחמסנין ת"ר [ח]אדם נברא בערב שבת ומפני מה שלא יהו המינים אומרים שותף היה לו להקדוש ברוך הוא במעשה בראשית דבר אחר שאם תזוח דעתו עליו אומר לו יתוש קדמך במעשה בראשית דבר אחר כדי שיכנס למצוה מיד דבר אחר כדי שיכנס לסעודה מיד משל למלך בשר ודם שבנה פלטרין ושיכללן והתקין סעודה ואחר כך הכניס אורחין שנא' [8]חכמת בנתה ביתה חצבה עמודיה שבעה [9]טבחה טבחה מסכה יינה אף ערכה שולחנה [10]שלחה נערותיה תקרא על גפי מרומי קרת חכמת בנתה ביתה זו מידתו של הקב"ה שברא את כל העולם כולו בחכמה חצבה עמודיה שבעה אלו שבעת ימי בראשית טבחה טבחה מסכה יינה אף ערכה שולחנה אלו ימים ונהרות וכל צורכי עולם שלחה נערותיה תקרא זה אדם וחוה על גפי מרומי קרת [ט]רבה בר בר חנה רמי כתיב על גפי וכתיב [11]על כסא בתחלה על גפי ולבסוף על כסא [12]מי פתי יסור הנה חסר לב אמרה לו אמר הקדוש ברוך הוא מי פתאו לזה אשה אמרה לו דכתיב [13]נואף אשה חסר לב תניא היה ר' מאיר אומר אדם הראשון מכל העולם כולו הוצבר עפרו שנאמר [14]גלמי ראו עיניך [י](וכתיב [15]°כי ה' עיניו משוטטות בכל הארץ) אמר רב אושעיא משמיה דרב אדם הראשון

גופו

והיא נתעברה מעומד. שהיה בית האסורין צר ואין מקום לשכב ושילשלו שם אשה ובאגדה דויקרא רבה[כ] אמרה לה: **על אלתו.** להתיר לו גזירה שנשבע שלא יהא לו בן והתירו לו פמליא ש"מ ושבועה כתיבה בההיא פרשה דכתבו את האיש הזה בס' ירמיה (כב): **והיה.** מושיען של ישראל למקדש של ישראל: **ולאבן נגף.** ממהר הגלות[ל] שמנגפת את הרגלים: **ולצור מכשול.** סלע מכשלה יהיה לשני בתי ישראל: **בשבעים אותיות.** בגימטריא: **וישקד.** וימהר כמו שוקד אני ומתרגמינן מוחי (ירמיה א): **שהקדים.** ומיהר גלות צדקיהו שהיא באחרונה בעוד שגלות יכניה קיימת שעדיין לא מתו אותן שגלו לבבל עם יכניה שהיו חכמים בתורה ולמדו' לבני גולה האחרונה: **פותחין.** בתורה: **כחרשים.** קרי ביה החרש: **כיון דסוגרין.** דבר הלכה הנעלמת מהן אין לה פותחין אחרים: **עולא אמר.** צדקה של שקידה היינו הקדים חורבן שתי שנים לגימטריא דונושנתם דהיינו תמני מאה וחמשים ותרתין והם גלו לסוף שמנה מאות וחמשים שנכנסו לארץ דכתיב (מלכים א ו) ויהי בשמנים שנה וארבע מאות שנה וגו' וימי בית הראשון ד' מאות ועשר הרי ח' מאות ותשעים לא מהם מ' שנה שנשתהו במדבר הרי שמנה מאות וחמשים ואילמלי היה ממתין עד ונושנתם היה מתקיים בהם כי אבד תאבדון מהר והשמד תשמדון דכתיב בההיא פרשתא (דברים ד): **מהרה דמרי עלמא כו'.** דהוא גימטריא דונושנתם וקרי ליה אבד תאבדון מהר והקדמה דשתי שנים צדקה היתה: **אנו בני צדיק.** אבינו צדיק נברא לפיכך אנו צדיקים ואין אנו צריכין להתרחק מן העבירה כי לא נכשל בה: **אנו בני רשע.** ואין אנו זקוקין בתשובה ולהצטדק כי לא יועיל: **אם נבראו שנים.** יאמרו זה לזה אבא גדול מאביך: **הגזלנים והחמסנים.** שיאמרו קרקע זה לבני אבינו הראשון היתה ולא לבני אביכם: **תתהפך כחומר חותם.** לאחר מיתתו של אדם מתהפך חותם שלו לחומר ויתיצבו כמו לבוש בתחיית המתים. ומדקרי ליה חותם שמע מינה בחותם הן טבועין: **ויאמר שלי היא.** ואין אדם מכחישו הואיל ואין היכר ביניהן: **וימנע מרשעים אורם.** קלסתר פניו ומתוך כך שלא יהא קלסתר פנים דומה לשל חביריהם וזרוע רמה תשבר שאינו יכול לומר שלי היא: **משום ערוה.** שלא יתחלף לאשה בבעלה לא ביום מפני המראה ובלילה מפני הקול: **ובדעת מפני הגזלנים.** אם יודע מה בלב חבירו יחפש מצפוניו וידע היכן ממונו: **שלא יאמרו הצדוקים[מ] שותף היה.** אדם במעשה בראשית לפיכך קדמו לו כולם: **למצוה.** שבת: **שיכנס לסעודה מיד.** שימצא הכל מוכן ויאכל מאשר יחפוץ: **גפי.** מקום גבוה: **ולבסוף.** כשסרח נטרד: **מי פתי יסור הנה.** בתריה דהאי קרא כתיב מי פתאו לזה שיסור הנה לאכול מן העץ: **חסר לב אמרה לו.** האשה שהיא חסר לב אמרה לו: **גלמי ראו עיניך.** מכל מראה עיניך נגלמתי והיינו כל העולם כדכתיב בזכריה (ד) עיני ה' המה משוטטים בכל הארץ:

גופו

נכנס יין יצא סוד. היינו דאמר בפ' הדלר (עירובין דף סה.) המתיישב ביינו הרי יש בו מדעת שבעים זקנים שהסוד מתגבר על היין ואין כח ביין להוציא:

חצבה עמודיה שבעה. דבשבעה ימים נברא העולם שאע"פ שבששה ימים נברא העולם מ"מ היה חסר מנוחה עד שבא שבת בא מנוחה והיינו דכתיב (בראשית ב) ויכל אלהים ביום השביעי:

בתחלה על גפי. פ"ה מקום גבוה ולבסוף כשסרח נטרד על כסא וקשה דבספ"ק דמס' ע"ז (דף יט.) משמע דכסא עדיף מגפי דדריש גבי תלמיד שבתחילה על גפי גולה ממקום למקום ולבסוף כשנעשה ראש ישיבה על כסא וכאן נמי יש לדרוש כן קודם שנזדווגה לו חוה על גפי כמו (שמות כא) אם בגפו יבא ולבסוף על כסא:

וירדו

מסורת הש"ס

א) [קדושין עא.], **ב)** [עירובין סה.], **ג)** גיטין פח. [ע"ש], **ד)** נ"א אלא, **ה)** [חגיגה יד.], **ו)** [תוספ' פ"ח], **ז)** [שם], **ח)** [שם], **ט)** ע"ז יט. ע"ש, **י)** [כל זה ליתא בילקוט], **כ)** [סוף פ' מצורע ע"ש], **ל)** בס"א ליתא ממהר הגלות, **מ)** בס"א: המינים,

גליון הש"ס

גמ' וכתיב כי ה' עיניו משוטטות. עיני ה' המה משוטטים כצ"ל:

מוסף רש"י

יין ניתן בשבעים אותיות. כך חשבונו בגימטריא (ערובין סה.). **גלות צדקיהו.** חרבות ירושלים שגלו כולם (גיטין פח.). **גלות יכניה.** הוא יהויכין, קדמה לגלות צדקיהו אחת עשרה שנה, וזו היא צדקה שמיהר והחריב ביתו כדי להגלות דורו של צדקיה לבבל בעוד שחכמי גלות יכניה קיימין, שילמדו תורה לאלו הגולים אחריהם, לפי שרוב חכמי התורה גלו עם יכניה, דכתיב בהו החרש והמסגר אלף (שם). **כיון שסוגרין בהלכה.** הלכה שהם סגורים בה, שאינם יודעים להשיב לשואליהם, שוב אין לה פותחין אחרים (שם). **עולא אמר.** היינו צדקה, שמיהר להביא הרעה לסוף ח' מאות וחמשים, דהיינו ב' שנים קודם ונושנתם, דהיא בגימטריא ח' מאות וחמשים ושתים, ואם שהו עד ונושנתם היה מתקיים בהן כי אבד תאבדון (שם, ובעי"ז דברים ד כה). **כתיב על גפי.** בתורה משתעי, שלחה נערותיה תקרא, תלמידים העוסקין בה על גפי משמע כעל כנפים, מושב שאינו קבוע, וכתיב. קרא אחרינא, על כסא. מקום כבוד קבוע, כמו (בראשית מא) רק הכסא אגדל ממך, ל"א בתחילה על גפי, יחידי בלא תלמידים כמו (שמות כא) אם בגפו יבא (ע"ז יט.).

תורה אור

1. בִּשְׁנַת שְׁתַּיִם לְדָרְיָוֶשׁ הַמֶּלֶךְ בַּחֹדֶשׁ הַשִּׁשִּׁי בְּיוֹם אֶחָד לַחֹדֶשׁ הָיָה דְבַר יְיָ בְּיַד חַגַּי הַנָּבִיא אֶל זְרֻבָּבֶל בֶּן שְׁאַלְתִּיאֵל פַּחַת יְהוּדָה וְאֶל יְהוֹשֻׁעַ בֶּן יְהוֹצָדָק הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל לֵאמֹר: חגי א א
2. וְהָיָה לְמִקְדָּשׁ וּלְאֶבֶן נֶגֶף וּלְצוּר מִכְשׁוֹל לִשְׁנֵי בָתֵּי יִשְׂרָאֵל לְפַח וּלְמוֹקֵשׁ לְיוֹשֵׁב יְרוּשָׁלָ‍ִם: ישעיהו ח יד
3. וַיִּשְׁקֹד יְיָ עַל הָרָעָה וַיְבִיאֶהָ עָלֵינוּ כִּי צַדִּיק יְיָ אֱלֹהֵינוּ עַל כָּל מַעֲשָׂיו אֲשֶׁר עָשָׂה וְלֹא שָׁמַעְנוּ בְּקֹלוֹ: דניאל ט יד
4. וְאֵת כָּל אַנְשֵׁי הַחַיִל שִׁבְעַת אֲלָפִים וְהֶחָרָשׁ וְהַמַּסְגֵּר אֶלֶף הַכֹּל גִּבּוֹרִים עֹשֵׂי מִלְחָמָה וַיְבִיאֵם מֶלֶךְ בָּבֶל גּוֹלָה בָּבֶלָה: מלכים ב כד טז
5. כִּי תוֹלִיד בָּנִים וּבְנֵי בָנִים וְנוֹשַׁנְתֶּם בָּאָרֶץ וְהִשְׁחַתֶּם וַעֲשִׂיתֶם פֶּסֶל תְּמוּנַת כֹּל וַעֲשִׂיתֶם הָרַע בְּעֵינֵי יְיָ אֱלֹהֶיךָ לְהַכְעִיסוֹ: דברים ד כה
6. תִּתְהַפֵּךְ כְּחֹמֶר חוֹתָם וְיִתְיַצְּבוּ כְּמוֹ לְבוּשׁ: איוב לח יד
7. וְיִמָּנַע מֵרְשָׁעִים אוֹרָם וּזְרוֹעַ רָמָה תִּשָּׁבֵר: איוב לח טו
8. חָכְמוֹת בָּנְתָה בֵיתָהּ חָצְבָה עַמּוּדֶיהָ שִׁבְעָה: משלי ט א
9. טָבְחָה טִבְחָהּ מָסְכָה יֵינָהּ אַף עָרְכָה שֻׁלְחָנָהּ: משלי ט ב
10. שָׁלְחָה נַעֲרֹתֶיהָ תִקְרָא עַל גַּפֵּי מְרֹמֵי קָרֶת: משלי ט ג
11. וְיָשְׁבָה לְפֶתַח בֵּיתָהּ עַל כִּסֵּא מְרֹמֵי קָרֶת: משלי ט יד
12. מִי פֶתִי יָסֻר הֵנָּה חֲסַר לֵב אָמְרָה לּוֹ: משלי ט ד
13. נֹאֵף אִשָּׁה חֲסַר לֵב מַשְׁחִית נַפְשׁוֹ הוּא יַעֲשֶׂנָּה: משלי ו לב
14. גָּלְמִי רָאוּ עֵינֶיךָ וְעַל סִפְרְךָ כֻּלָּם יִכָּתֵבוּ יָמִים יֻצָּרוּ וְלוֹ אֶחָד בָּהֶם: תהלים קלט טז
15. כִּי יְיָ עֵינָיו מְשֹׁטְטוֹת בְּכָל הָאָרֶץ לְהִתְחַזֵּק עִם לְבָבָם שָׁלֵם אֵלָיו נִסְכַּלְתָּ עַל זֹאת כִּי מֵעַתָּה יֵשׁ עִמְּךָ מִלְחָמוֹת: דברי הימים ב טז ט

כִּי מִי בַז לְיוֹם קְטַנּוֹת וְשָׂמְחוּ וְרָאוּ אֶת הָאֶבֶן הַבְּדִיל בְּיַד זְרֻבָּבֶל שִׁבְעָה אֵלֶּה עֵינֵי יְיָ הֵמָּה מְשׁוֹטְטִים בְּכָל הָאָרֶץ: זכריה ד י

רבינו חננאל

בני ר' חייא איבסום פתחו ואמרו אין בן דוד בא עד שיכלו ראשי גולה שבבבל ונשיא שבארץ ישראל שנאמר והיה למקדש ולאבן נגף ולצור מכשול לשני בתי ישראל לפח ולמכשול. אמר להן בניי קוצים אתם משימין לי בין עיני אמר לו אביהם רבי אל ירע בעיניך יין ע' סוד ע' נכנס יין יצא סוד. כתיב וישקוד ה' על הרעה ויביאה עלינו כי צדיק ה' אלהינו צדקה עשה הקב"ה עם ישראל שהקדים גלות צדקיה ועדיין גלות יכניה קיימת דכתיב בגלות יכניה והחרש והמסגר אלף. חרש כיון שפותחין נעשו הכל כחרשין. והמסגר כיון שסוגרין אין מי יפתח. עולא אמר צדקה עשה עם ישראל שהקדים שתי שנים לונושנתם ש"מ מהרה דהקב"ה תתנ"ב שנה הוי וזו השמועה עוד בסוף גיטין: **לפיכך** נברא אדם יחידי ללמד שכל המאבד נפש כאלו מאבד עולם מלא. וכן המקיים נפש אחת מישראל כאלו קיים עולם מלא כו'. ת"ר לא נברא אדם יחידי שלא יהיו המינים אומרים רשויות הרבה כו'. ת"ר בע"ש נברא אדם שלא יהיו המינים אומרים שותף היה להקב"ה במעשה בראשית ואם תזוח דעתו עליו יאמרו לו יתוש קדמך כו':